

Fecr Yayınları: 406

FIKIHTA KADIN-CAMİ İLİŞKİSİ
-Cemaatle Namaza İştirak Etme Bağlamında-

Doç. Dr. İbrahim YILMAZ

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
Sertifika No: 47479

1. Baskı: Ocak 2021

ISBN: 978-625-7879-47-7

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

Fıkıhta
KADIN-CAMİ İLİŞKİSİ
-Cemaatle Namaza İŞtirak Etme Bağlamında-

Doę. Dr. İbrahim YILMAZ

Ankara 2021

Doç. Dr. İbrahim YILMAZ

1967 Karaman doğumlu. İlkokuldan sonra Adana-Karaisalı'da hafızlık yaptı. 1988 yılında Adana İHL'den, 1993 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1991-92 öğretim yılının bahar döneminde yaklaşık altı ay kadar Medine/*el-Câmiatü'l-islâmiyye*'de (İslâm Üniversitesinde) bulundu ve *Külliyetü'l-lügati'l-arabiyye/Şu'betü ta'limi'l-lügati'l-arabiyye* bölümünü bitirdi.

Bursa-Uludağ Üniversitesinde yüksek lisans (1996), Konya-Selçuk Üniversitesinde doktorasını (2006) tamamladı. 1994 yılından itibaren MEB'e bağlı çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. 2010 yılında Yrd. Doç. Dr. olarak Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Hukuku Anabilim Dalı kadrosuna atandı. 2013 yılında Yrd. Doç. Dr. olarak Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Hukuku Anabilim Dalı kadrosuna atandı.

04.04.2016 tarihinde girdiği sözlü sınavında İslâm Hukuku alanında doçent unvanını aldı.

Yazarın, *Yetki ve Sistem Açısından İslâm Hukukunda Boşanma* (Kayseri, 2007) ve *İslâm Hukukunda Kamu Otoritesinin Mubahı Sınırlandırması* (Ankara, 2020) isimli eserleri ve İslâm hukuku alanında yayınlanmış birçok makalesi bulunmaktadır.

İTHAF:

Bu çalışmamı;

فِي بُيُوتِ أَدْنَى اللَّهِ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ

“Allah’ın, yüceltilmesine ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde (mescitlerde) hiçbir ticaretin ve hiçbir alışverişin kendilerini, Allah’ı anmaktan, namazı kılmaktan, zekâtı vermekten alıkoymadığı birtakım adamlar, buralarda sabah akşam O’nu tesbih ederler. Onlar, kalplerin ve gözlerin dikilip kalacağı bir günden korkarlar.” (Nûr, 24/36-37) âyetinde Yüce Allah’ın övgüyle bahsettiği o seçkin müminlerden biri olabilmek için, dünyalık hiçbir meşguliyetin kendilerini Allah’ı anmaktan, namazlarını hakkıyla (cemaatle) eda etmekten (ikâmetü’s-salât) ... alıkoymadığı,

“KADIN-ERKEK ALLAH’IN TÜM RİCÂL KULLARINA” ve

“سبعة يظلهم الله في ظله، يوم لا ظل إلا ظله:

الإمام العادل، وشاب نشأ في عبادة ربه، ورجل قلبه معلق في المساجد، ورجلان تحابا في الله اجتمعا عليه وتفرقا عليه، ورجل طلبته امرأة ذات منصب وجمال، فقال: إني أخاف الله، ورجل تصدق، أخفى حتى لا تعلم شماله ما تنفق يمينه، ورجل ذكر الله خاليا ففاضت عيناه”

“Hiçbir gölgenin (korumanın) olmadığı kıyamet gününde, Allah’ın gölgesi (koruması) altında olacak yedi sınıf insan vardır. Onlardan biri de kalbi mescidlere bağlı olan adamdır/mümindir.” (Buhârî, “Ezân”, 36.) Hadis-i şerifinde Hz. Peygamber’in (as) müjdedelediği o yedi insandan biri olabilmek için kalplerini mescidlere bağlayan,

“KADIN-ERKEK ALLAH’IN TÜM RACÛL/RİCÂL KULLARINA”

ithaf ediyorum.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ
وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ
وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ وَالْحَافِظَاتِ
وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

“Şüphesiz Müslüman erkeklerle Müslüman kadınlar, mümin erkeklerle mümin kadınlar, itaatkâr erkeklerle itaatkâr kadınlar, doğru erkeklerle doğru kadınlar, sabreden erkeklerle sabreden kadınlar, Allah’a derinden saygı duyan erkekler, Allah’a derinden saygı duyan kadınlar, sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkeklerle oruç tutan kadınlar, namuslarını koruyan erkeklerle namuslarını koruyan kadınlar, Allah’ı çokça anan erkeklerle çokça anan kadınlar var ya, işte onlar için Allah bağışlanma ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.”

(Ahzâb, 33/35)

«لَا تَمْنَعُوا إِمَاءَ اللَّهِ مَسَاجِدَ اللَّهِ، وَلَا يُخْرَجَنَّ إِلَّا وَهْنًا تَفَلَاتٍ»

“Allah’ın hanım kullarını Allah’ın mescidinden men etmeyin.
Ancak onlar da koku sürünmeksizin (süslenmeksizin) cemaate gitsinler.”
(Abdürrezzâk, *el-Musannef*, (Bâbü şühûdi’n-nisâi el-cemâate), III, 151)

«إذا استأذنكم نساؤكم إلى المساجد فأذنوا لهن»

“Hanımlarınız mescitlere gitmek için sizden izin isterlerse
onlara izin verin.”

(Müslim, “Salât”, 137)

«كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي الفجر، فيشهد معه نساء من المؤمنات متلفعات في
مروطهن، ثم يرجعن إلى بيوتهن ما يعرفهن أحد»

Hız. Âişe şöyle demektedir:

“Rasûlullah sabah namazını kıldırırdı. Mümine kadınlar da üzerlerine mirt denilen (yünden yapılmış ince dış giysisi) elbiselerini giyinmiş (müteleffiât/müteleffiât) olarak onunla beraber cemaatle namaza katılırlardı. Sonra kadınlar evlerine dönerlerdi de (hava, hala karanlık olduğu için) onları kimse tanyamazdı/bilemezdi...”

(Buhârî, “Salât”, 13)

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	13
KISALTMALAR	17
GİRİŞ	19
I. İNSAN-İBADET-MÂBED İLİŞKİSİ	19
A. GENEL OLARAK İNSAN-İBADET-MÂBED İLİŞKİSİ	20
1. İnsan ve İbadet	20
a. Genel Olarak İbadet	20
b. İslâm'da İbadet	21
2. İnsan ve Mâbed	23
a. Genel Olarak Mâbed	23
b. İslâm'da Mâbed	23
B. İSLÂM'DA KADIN-İBADET-MÂBED İLİŞKİSİ	26
II. İSLÂM'DA NAMAZIN YERİ VE TEŞRÎ KILINMASININ HİKMETLERİ	32
A. NAMAZIN İSLÂM'DAKİ YERİ VE SEMBOLİK ÖNEMİ	32
1. Namazın İslâm'daki Yeri	32
2. Namazın (Sembolik) Önemi	39
B. NAMAZIN TEŞRÎ KILINMASININ HİKMETLERİ/FAYDALARI	41

BİRİNCİ BÖLÜM

NAMAZLARIN CEMATLE KILINMASI VE CEMAATLE NAMAZDA KADININ KONUMU İLE İLGİLİ BAZI ÖZEL MESELELER	45
I. NAMAZLARIN CEMAATLE KILINMASINA GENEL BAKIŞ	45
A. NAMAZLARIN CEMAATLE KILINMASI VE CAMİ CEMAATİNE GİTMEYİ MEŞRU KILAN ÖZÜRLER	45
1. "Cemaat" Kavramı ve Namazların Cemaatle Kılınmasının Önemi	45
2. Vakit Namazlarının Cemaatle Kılınmasının Fazileti	51
3. Vakit Namazlarında Cami Cemaatine Devam Etmemeyi Meşru Kılan Mazeretler	54
B. VAKİT NAMAZLARININ CAMİDE CEMAATLE KILINMASININ HÜKMÜ	56
1. Vakit Namazlarının Camide Cemaatle Kılınmasının Önemi ile İlgili Naslar	56
a. Konuyla İlgili Âyetler	56
b. Konuyla İlgili Rivâyetler	58
2. Vakit Namazlarının Camide Cemaatle Kılınmasının Hükmü ile İlgili Mezhelerin Görüşleri	60

a. <i>Erkeklerin Vakit Namazlarında Cami Cemaatine Devam Etmelerinin Hükümü</i>	61
b. <i>Kadınların Vakit Namazlarında Cami Cemaatine İştirak Etmelerinin Hükümü</i>	62
C. CAMİ CEMAATİNE İŞTİRAK EDEN KADINLARIN RİÂYET ETMESİ GEREKEN BAZI ÖZEL DURUMLAR	63
1. Koku Sürünmemek	63
2. Tesettüre Rîâyet Etmek	65
3. Saf Düzenine Rîâyet Etmek	69
4. Başlarını Erkeklerden Önce Secde Mahallinden Kaldırmamak	70
5. Selamdan Sonra Erkekler Yerlerinden Kalkmadan Önce Yerlerinden Ayrılmak	71
6. Mescitten Erkeklerden Önce Çıkmak	72
7. Namazda Yanılan veya Unutan İmamı Sessizce Uyarmak	72
II. CEMAATLE NAMAZDA SAF DÜZENİ VE KADINLARIN SAF DÜZENİNE RİÂYET ETMEMESİNİN NAMAZIN SIHHATİNE ETKİSİ	74
A. CEMAATLE NAMAZDA SAF DÜZENİNE RİÂYET EDİLMESİNİN HÜKMÜ	74
B. CEMAATLE NAMAZDA KADININ SAF DÜZENİNE RİÂYET ETMEMESİNİN NAMAZIN SIHHATİNE ETKİSİ (MUHÂZÂTÜ'N-NİSÂ / محاذاة النساء)	78
1. Cumhurun Görüşü	79
2. Hanefîlerin Görüşü	81
a. <i>Mezhepteki Temel Yaklaşım</i>	81
b. <i>İbnü'l-Hümâm'ın Yaklaşımı</i>	87
III. NAMAZDA İMÂMET MESELESİ VE KADINLARIN CEMAATLE NAMAZ KILMASI İLE İLİŞKİSİ	88
A. İMÂMET MESELESİNE GENEL BAKIŞ	88
B. ERKEĞİN İMÂMETİ VE KADINLARIN CEMAATLE NAMAZ KILMASI İLE İLİŞKİSİ	91
1. Erkeğin, Erkeklerle (ve Kadınlara Birlikte) İmamlık Yapması	91
2. Erkeğin, Kadınlara İmamlık Yapması	92
a. <i>Hanefîlerin Görüşü</i>	92
b. <i>Mâlikîlerin Görüşü</i>	92
c. <i>Şâfiîlerin Görüşü</i>	93
d. <i>Hanbelîlerin Görüşü</i>	94
3. Değerlendirme	94
C. KADININ İMÂMETİ VE KADINLARIN CEMAATLE NAMAZ KILMASI İLE İLİŞKİSİ	95
1. Kadının, Erkeklerle İmamlık Yapması	96
a. <i>Caiz Olmadığını Söyleyen Cumhurun Delilleri</i>	96

b. <i>Caiz Olduğunu Söyleyen Azınlığın Delilleri</i>	105
c. <i>Değerlendirme</i>	108
2. Kadının, Kadınlara İmamlık Yapması	111
a. <i>Caiz Olduğunu Söyleyen Görüş: Cumburun Görüşü</i>	111
b. <i>Caiz Olmadığını Söyleyen Görüş: Mâlikîlerin ve Tabiinden Bazı Fakihlerin Görüşü</i>	123
c. <i>Değerlendirme</i>	125
3. Kadınların Camide (Kendi Aralarında) Cemaatle Namaz Kılması	127

İKİNCİ BÖLÜM

FIKIHTA “FİTNE” VE “FESÂDÜ’Z-ZAMAN” OLGUSU VE KADINLARIN VAKİT NAMAZLARINDA CAMİ CEMAATİNE İŞTİRAK ETMESİNDEKİ SINIRLAYICI ROLÜ

I. FIKIHTA “FİTNE” VE “FESÂDÜ’Z-ZAMAN” OLGUSU VE KADIN İLE İLİŞKİLENDİRİLMESİ

A. FIKIHTA FİTNE OLGUSU VE KADIN İLE İLİŞKİLENDİRİLMESİ

1. “Fitne” Kavramına Genel Bakış
2. Fıkıhta “Fitne” Olgusuna Genel Bakış
3. Fıkıhta “Fitne” Olgusunun Kadının Tesettürü/Avreti ile İlişkilendirilmesi

B. FIKIHTA “FESÂDÜ’Z-ZAMAN” OLGUSU VE KADIN İLE İLİŞKİLENDİRİLMESİ

1. “Fesad” Kavramına Genel Bakış
2. Fıkıhta “Fesâdü’z-zaman” Olgusuna Genel Bakış
3. Fıkıhta “Fesâdü’z-zaman” Olgusunun Kadının Cami Cemaatine İştirak Etmesinin Yasaklanması ile İlişkilendirilmesi

II. ASR-I SAÂDET VE SAHABE DÖNEMİNDE VAKİT NAMAZLARINDA KADINLARIN CAMİ CEMAATİNE İŞTİRAK ETMESİ

A. ASR-I SAÂDETTE KADINLARIN VAKİT NAMAZLARINDA CAMİ CEMAATİNE İŞTİRAK ETMESİ İLE İLGİLİ RİVÂYETLER

1. Kadınların Vakit Namazlarında Cami Cemaatine İştirak Etmelerini Teşvik Eden Rivâyetler
2. Kadınların Vakit Namazlarını Evlerinde Kılmalarını Teşvik Eden Rivâyetler
3. Değerlendirme

B. SAHABE DÖNEMİNDE “FİTNE” VE “FESÂDÜ’Z-ZAMAN” OLGUSUNUN KADINLARIN CAMİ CEMAATİNE İŞTİRAK ETMESİNDEKİ SINIRLAYICI ROLÜ

1. Sahabe Döneminde Kadınların Cami Cemaatine İştirak Etmesine Yönelik Eleştiriler
2. Değerlendirme

III. KLASİK FIKİH DOKTRİNİNDE “FİTNE” VE “FESÂDÜ’Z-ZAMAN” OLGUSUNUN KADINLARIN CAMİ CEMAATİNE İŞTİRAK ETMESİNDEKİ SINIRLAYICI ROLÜ	160
A. KLASİK FIKİH DOKTRİNİNDE KADINLARIN VAKİT NAMAZLARINDA CAMİ CEMAATİNE İŞTİRAK ETMESİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER	160
1. Mezheplerin Görüşüne Genel Bakış	160
a. <i>Hanefîlerin Görüşü</i>	161
b. <i>Mâlikîlerin Görüşü</i>	165
c. <i>Şâfiîlerin Görüşü</i>	165
d. <i>Hanbelîlerin Görüşü</i>	167
e. <i>Zahirîlerin Görüşü</i>	167
2. Değerlendirme	169
B. GÜNÜMÜZDE KADINLARIN VAKİT NAMAZLARINDA CAMİ CEMAATİNE İŞTİRAK ETMESİ	174
1. “Fitne” Unsuru Açısından	175
2. “Fesâdü’z-zaman” Unsuru Açısından	175
3. Mubahın Vesile Olduğu Maslahat ve Mefsedete Göre Sınırlandırılması Açısından	177
4. Örfeye Dayalı İctihadların Değişmesi Açısından	178
C. DEĞERLENDİRME	179

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADININ VAKİT NAMAZLARI DIŞINDAKİ NAMAZLARDA CEMAATE İŞTİRAK ETMESİ	183
I. KADIN VE CUMA NAMAZI	183
A. CUMA NAMAZININ DİNDEKİ YERİ, DAYANAKLARI VE MÜKELLEFİYET ŞARTLARI	183
1. Dindeki Yeri: Genel Bakış	183
a. <i>Cuma Namazının Hükümü ve İlgili Bazı Konular</i>	183
b. <i>Cuma Namazının Teşrî (Farz Kılınma) Süreci</i>	186
c. <i>Cuma Günü ve Cuma Namazının Fazileti</i>	188
d. <i>Cuma Namazının Teşrî Hikmeti ve Önemi</i>	188
e. <i>Cuma Namazını Terk Etmenin Hükümü</i>	189
2. Şer’î Dayanakları	190
a. <i>Kitap: İlgili Âyet</i>	191
b. <i>Sünnet: İlgili Hadisler/Rivâyetler</i>	193
3. Mükellefiyet (Vücûb) Şartları	195

B. KADINLARIN CUMA NAMAZI İLE YÜKÜMLÜLÜĞÜ	199
1. Klasik Fıkıh Doktrinine Göre Kadınların Cuma Namazı ile Yükümlülüğü	199
a. <i>Konuyla İlgili Klasik Doktrinde Yer Alan Delil ve Dayanaklara Genel Bakış</i>	199
b. <i>Değerlendirme</i>	210
2. Modern Yaklaşım Göre Kadınların Cuma Namazı ile Yükümlülüğü	212
a. <i>Konuyla İlgili Modern Yaklaşımlara Genel Bakış</i>	212
b. <i>Değerlendirme</i>	215
C. KADINLARIN CUMA NAMAZINDA CEMAATE İŞTİRAK ETMESİ	217
1. Asr-ı Saâdet'te Kadınların Cuma Namazında Cemaate İştirak Etmesi	217
2. Klasik Fıkıhta Kadının Cuma Namazında Cemaate İştirak Etmesi	219
3. Değerlendirme	221
II. KADIN VE BAYRAM NAMAZI	222
A. BAYRAM NAMAZININ DİNDEKİ YERİ, HÜKMÜ VE MÜKELLEFİYET ŞARTLARI	222
1. Dindeki Yeri: Genel Bakış	222
2. Hükmü	224
3. Cemaatle Kılınması	225
4. Mükellefiyet Şartları	226
B. KADINLARIN BAYRAM NAMAZINDA CEMAATE İŞTİRAK ETMESİ	227
1. Asr-ı Saâdet'te Kadınların Bayram Namazında Cemaate İştirak Etmesi	227
2. Klasik Fıkıhta Kadınların Bayram Namazında Cemaate İştirak Etmesi	230
3. Değerlendirme	234
III. KADIN VE TERAVİH NAMAZI	235
A. TERAVİH NAMAZININ DİNDEKİ YERİ VE MÜKELLEFİYET ŞARTLARI	235
1. Dindeki Yeri: Genel Bakış	235
2. Hükmü ve Mükellefiyet Şartları	237
3. Teravih Namazının Rekât Sayısı	238
B. KADINLARIN TERAVİH NAMAZINDA CAMİ CEMAATİNE İŞTİRAK ETMESİ	244
1. Asr-ı Saâdet'te ve Sahabe Döneminde Teravih Namazının Camide Cemaatle Kılınması	244
a. <i>Asr-ı Saâdet'te Teravih Namazının Cemaatle Kılınması</i>	244
b. <i>Sahabe Döneminde Teravih Namazının Cemaatle Kılınması: Hz. Ömer'in Uygulaması</i>	248
c. <i>Değerlendirme</i>	251
2. Fıkıhta Teravih Namazının Cemaatle Kılınması	252
3. Kadınların Camide Cemaatle Kılınan Teravih Namazına İştirak Etmesi	254

IV. KADIN VE CENAZE NAMAZI	256
A. CENAZE NAMAZININ DİNDEKİ YERİ VE MÜKELLEFİYET ŞARTLARI	256
1. Dindeki Yeri: Genel Bakış (Hükmü)	256
2. Cenaze Namazının Mahiyeti, Kılınışı, Rükün ve Şartları	257
a. <i>Mahiyeti ve Kılınışı</i>	257
b. <i>Rükün ve Şartları</i>	258
3. Mükellefiyet Şartları	259
B. KADINLARIN CENAZEYE İŞTİRAK ETMESİ	260
1. Asr-ı Saâdet'te Kadınların Cenazeye İştirak Etmesi	260
a. <i>Asr-ı Saâdet'te Kadınların Cenaze Namazının Kılınmasına İştirak Etmesi</i>	260
b. <i>Asr-ı Saâdet'te Kadınların Cenazenin Teşyî ve Defin Merasimine İştirak Etmesi</i>	262
2. Fıkıhta Kadınların Cenazeye İştirak Etmesi	264
a. <i>Fıkıhta Cenaze Namazının Cemaatle Kılınması ve Kadınların Cenaze Namazında Cemaate İştirak Etmesi</i>	264
b. <i>Fıkıhta Kadınların Cenazenin Teşyî Merasimine İştirak Etmesi</i>	266
3. Değerlendirme	267
SONUÇ	269
KAYNAKÇA	278
DİZİN	293

ÖN SÖZ

Modernleşme sürecinde “temel hak ve özgürlükler”; “kadın hakları” gibi söylemler çerçevesinde Batı’da olduğu gibi İslâm Dünyası’nda da kadının konumu, temel hak ve özgürlükleri vs. gibi konular tartışılmaya başlanmıştır. Bu süreçte İslâm’da kadının temel hakları bağlamında gündeme getirilen konulardan biri de “İslâm’da kadın-mâbed ilişkisi”, bir diğer ifade ile “camilerde cemaatle eda edilen namazlara kadının iştirak etme yükümlülüğü veya hakkı” meselesidir. Nitekim “kadın hakları” veya “kadın-erkek eşitliği” bağlamında konuya yaklaşan bazı (modernist/feminist) çevreler, İslâm’da kadının vakit namazlarında cami cemaatine iştirak etme veya cuma/bayram namazını kılma yükümlülüğünün (zorunluluğunun) olmamasını, kadınların cemaate iştirak etmekten tamamen mahrum edildikleri şeklinde takdim ederek İslâm’da “kadın-ibadet-mâbed” ilişkisi üzerinde olumsuz bir algı oluşturmaya çalışmışlar ve oluşturdukları bu algıyı “kadının ontolojik (varoluşsal/yaratılış) değeri” ile ilişkilendirerek İslâm’da ibadet hürriyeti/hakkı açısından kadının erkekten daha aşağı (dûn) bir konumda olduğunu iddia etmişlerdir. Bu iddianın temelinde; hak (muhayyerlik/serbestlik) ile görev (vücûb/zorunluluk) ayrımının birbirine karıştırıldığı görülmektedir. Zira İslâm’da kadınların camilerde cemaatle eda edilen tüm namazlara iştirak etmeleri mümkündür. Ancak bu, onlar için zorunlu olmayıp tercihlerine bırakılmış bir haktır.

Diğer taraftan tarihi süreçteki uygulamaya (geleneğe) ve günümüzde kadın-cami ilişkisine bakıldığında modernist/feminist söylemin dile getirdiği yukarıdaki iddianın kısmen haklılık payının olduğunu söylemek mümkündür. Ancak İslâm’ın (Kur’an ve Sünnet’in), “kadın-ibadet-mâbed” ilişkisi ile ilgili getirmiş olduğu haklar ve düzenlemeler dikkate alındığında bu iddianın gerçeği yansıtmadığı görülecektir. Zira Kur’an’da “kadın-ibadet-mâbed” ilişkisi bağlamında mâbed ile içiçe olan Hz. Meryem’den övgüyle söz edildiği (Âl-i İmrân, 3/35-37) gibi Sünnet’te de Hz. Peygamber (as), kadınların vakit namazlarında cami cemaatine iştirak etmelerine engel olunmamasını istemiş; ayrıca kadınların cuma ve bayram namazlarına iştirak etmelerini teşvik etmiştir. Hatta o dönemde Müslümanların dinî, sosyal ve siyasal konumunu dikkate alan Hz. Peygamber (as), yaşlısıyla genciyle tüm kadınların bayram namazlarına iştirak etmelerini özellikle istemiştir.

Bununla birlikte Hz. Peygamber'in (as) Asr-ı saâdet'teki bu nebevî uygulaması, toplumsal hayatta meydana gelen bazı olumsuzluklardan hareketle sahabe döneminden itibaren kısmen eleştirilmeye ve terk edilmeye başlanmıştır. Sonraki dönemlerde ise sosyal olgudan hareketle zamanın şart ve icaplarına göre verilmiş fikhî ictehadlar/fetvalar yerleşik bir kural haline getirilmiştir. Nihayet tarihi süreçte "fitne" endişesi ve "fesâdü'z-zaman" olgusu gerekçe gösterilerek Hz. Peygamber'in (as) "kadın-cami/mâbed ilişkisi" ile ilgili getirmiş olduğu düzenlemelere bazı sınırlamalar getirilmiş veya tamamen terk edilmeye başlanmıştır. Günümüzde ise tarihi süreçte yerleşik bir örf haline gelen geleneksel uygulama bazı uç (tefrit) görüşlerin ve uygulamaların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Nitekim özellikle Batı dünyasında bazı (modernist/feminist) Müslüman (!) gruplar belirli bir proje kapsamında; "Kadınların camilerde erkeklerle aynı safta karışık olarak (ihtilât) cemaatle (başı açık) namaz kılacaklarını ve kadının, kadın-erkek karışık cemaate camide imamlık yapabileceğini" söyleyerek "kadın-cami-mâbed ilişkisi" ile ilgili İslâmın temel esas ve hükümleriyle örtüşmeyen bir söylemi/uygulamayı gündeme getirmektedirler.

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki Kur'an, yaratılış, kulluk ve temel insan hakları bağlamında kadın ve erkek arasında hiçbir ayırım yapmamıştır. Nitekim Kur'an'da, kadın ve erkeğin aynı özden yaratıldıkları (Nisâ, 4/1) belirtilerek Allah katında üstünlüğün tek ölçüsünün takva, yani kullukta ihlas ve samimiyet olduğu (Hucurat, 49/13) bildirilmiştir. Hz. Peygamber (as) ise kadın ve erkeğin bir bütünün iki parçası/yarısı olduklarını (Ebû Dâvûd, "Tahâret", 94) ifade ederek kadın-erkek ayırımı yapmaksızın, bir kul ve insan olarak tüm insanların "tarağın dişleri" gibi eşit olduğunu (Kudâî, *Müsnedü's-şîbâb*, I, 145; Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, II, 326) belirtmiştir. Nitekim bu yaklaşımların bir sonucu olarak İslâm'da, cinsiyet ayırımı gözetilmeksizin kadın ve erkek birlikte ilahi hitabın muhatabı kılınmış, her ikisi de ibadet ile yükümlü kılınarak dünyada salih amel işleyen kadın ve erkeğin ahiretteki mükâfatlarının cennet olduğu belirtilmiştir. (Nisâ, 4/57, 124; Nûr, 24/55.)

İslâm cemaat dinidir ve insanların bir arada barış, huzur ve dayanışma içerisinde yaşamasına büyük önem vermiştir. Bundan dolayıdır ki İslâm'da vakit namazları, cuma namazı ve Bayram namazı gibi bazı namaz çeşitlerinin camide cemaat ile topluca ifa edilmesi istenmiştir. Zira cemaatle namaz, insanların bir araya gelmelerine, tanışmalarına, aralarında kardeşlik bağlarının oluşmasına ve dayanışmaya vesile olmaktadır. Ayrıca cuma ve bayram namazlarında camide yapılan sohbetler, cami cemaatinin dinî, ahlakî ve sosyal konularda aydınlanıp eğitilmesine de katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan

camilerde cemaatle kılınan namazlar, kişinin tek başına kıldığı namazlardan daha büyük bir manevi haz/zevk yaşamasına vesile olmaktadır. Dolayısıyla kadın-erkek her Müslümanın, cemaatle kılınan namazlara iştirak ederek mâbedlerin manevi atmosferinden ve cemaatle kılınan namazların insan psikolojisine yaşattığı manevi hazdan faydalanma hakkı vardır.

Çalışmamızda, başta vakit namazları olmak üzere camide cemaatle eda edilen cuma, bayram, teravih, cenaze namazlarına kadınların iştirak etmesi ile kadının imâmeti ve cemaatle kılınan namazlarda kadının saf düzeni gibi konular hakkında klasik fıkıh doktrininde yer alan görüşler üzerinde durulmuştur. Diğer taraftan konu bütünlüğü sağlaması açısından bazı detaylara da yer verilerek okuyucunun İslâm'da namaz ibadetinin çeşitleri hakkında kısmen bilgi sahibi olması da hedeflenmiştir.

Bu çalışma bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Giriş'te; insan ve ibadet, İslâm'da ibadetin yeri ve önemi, İslâm'da kadın-ibadet-mâbed ilişkisi, namazın dindeki yeri, namaz ibadetinin teşri kılınmasının (bireysel ve sosyal açıdan) hikmetleri/faydaları üzerinde durulmuştur. **Birinci Bölüm**'de; vakit namazlarının cemaatle kılınmasının önemi ve fazileti, vakit namazlarında cemaate devam etmemeyi meşru kılan mazeretler/sebepler, vakit namazlarını cemaatle kılmanın hükmü, cami cemaatine iştirak eden kadınların riâyet etmesi gereken bazı kurallar; cemaatle namazda saf düzeni ve kadınların erkeklerle aynı safta namaz kılmasının hükmü; namazda imâmet meselesi, yani erkeğin erkeklere ve erkeğin kadınlara imâmeti, kadının kadın cemaate ve kadının kadın-erkek karışık cemaate imâmeti gibi konulara yer verilmiştir. **İkinci Bölüm**'de; Asr-ı saâdet'te kadınların vakit namazlarında cami cemaatine iştirak etmeleri ile ilgili rivâyetler; fitne ve fesâdü'z-zaman (genel ahlakın bozulması) olgusu, Hz. Peygamber'den (as) sonra sahabe döneminde kadınların cami cemaatine iştirak etmeleri ile ilgili sınırlayıcı görüşler, klasik fıkhıta fitne ve fesâdü'z-zaman olgusunun kadınların vakit namazlarında cami cemaatine iştirak etmelerindeki sınırlayıcı rolü, gibi konular üzerinde durulmuştur. **Üçüncü Bölüm**'de; kadınların vakit namazları dışında cemaate iştirak etmeleri bağlamında; “kadın ve cuma namazı”, “kadın ve bayram namazı”, “kadın ve teravih namazı”, “kadın ve cenaze namazı” gibi konular üzerinde durulmuştur.

Son zamanlarda her ne kadar “kadın hakları” ve “kadın-erkek eşitliği” bağlamında gündeme getirilip tartışma konusu yapılmış olsa da İslâm'da kadının cami cemaatine iştirak etmesi, gündemdeki tartışmalardan bağımsız olarak ele alınmayı hak eden bir konudur. Nitekim modern dünyamızda kadın hakları bağlamında gündeme getirilen konular çok hızlı bir şekilde de-

ğişmekte ve bugün aktüel olan bir konu birkaç ay veya yıl sonra gündemden düşmektedir. Dolayısıyla bir zamanlar modernist/feminist bazı gurpların gündemini meşgul eden “cuma namazının kadınlara da farz olması” veya “kadınların cami cemaatine iştirak etme hakkı” gibi aktüel konuların bugün gündemden düştüğünü söylemek mümkündür. Ancak bu konunun gündemden düşmesi Müslüman kadının mâbedlerde/camilerde topluca ifa edilen namazlara iştirak etme hakkının önemine bir halel getirmemektedir. Dolayısıyla Müslüman kadının, başta vakit namazları olmak üzere cemaatle ifa edilen tüm namazlara iştirak etme hakkı önemini ve güncelliğini korumaktadır.

Cemaatle namaza iştirak etme bağlamında fıkıhta kadın-cami ilişkisi açısından şu hususa da özellikle dikkat çekmek uygun olacaktır; dinî ve ahlakî değerlerin itibarsızlaştırıldığı, kadının bir obje/nesne/metâ’ olarak kullanıldığı modern dünyamızda, bir taraftan “kadın hakları” ve “kadın-erkek eşitliği” bağlamında İslâm’da kadın-cami ilişkisi sorgulanırken, diğer taraftan da modernizmin dünyevileştirdiği Müslüman bireyler, camiden ve cemaatten (İslâm’dan) uzaklaştırılarak kalabalıklar içerisinde yalnızlığa mahkûm edilmektedir. Bunun bir neticesi olarak ise cami/cemaat kültüründen ve ümmet şuurundan yoksun olarak yetişen, namazların camilerde cemaatle ifa edilmesinin dindeki ve insan hayatındaki yerini ve önemini kavrayamayan yeni nesiller, cami cemaatine devam etmeyi geleneksel kültüre bağlı Müslümanların yaptığı basit bir dinî vecibe olarak görmeye başlamıştır.

Bu çalışmanın kadınlarımızın; dinî aidiyet, kimlik ve bilinçlenme sürecinde önemli bir rolü olan camilerimizde cemaatle kılınan namazlara iştirak etmelerine ve cemaatle kılınan namazların manevi hazzından faydalanmalarına vesile olmasını Yüce Rabbimden niyaz ederim. (Vemâ tevfiķî illâ billâh)

Kayseri/Nevşehir/Ocak 2021
Doç. Dr. İbrahim Yılmaz